

Landsbygds- och infrastrukturdepartementet

Yttrande över betänkandet, Livsmedelsberedskap för en ny tid SOU 2024:8

Sammanfattning

Jönköpings kommun avstyrker de tre övergripande förslag som avser kommunens ansvar för livsmedelsberedskap vid extraordinära händelser. Grunden är att ansvarsprincipen ska gälla även vid kris och att samhällsviktiga uppgifter ska läggas på de aktörer som har ansvaret för dessa under normala förhållanden. Det är också viktigt att kommunen vid en kris kan fokusera på de samhällsviktiga verksamheter som den har ansvar för.

Jönköpings kommun vänder sig också mot begreppet ”över tid”. Livsmedelsberedskapen måste följa övrigt kris- och beredskapsarbete. Vid extraordinära händelser eller höjd beredskap är det ett statligt ansvar att finansiera de åtgärder som krävs.

Jönköpings kommun avstyrker följande förslag:

- att kommuner ska analysera de behov som kan uppstå för befolkningen i kommunen vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen.
- att kommuner ska planera för lokal livsmedelsdistribution.
- att kommuner ska vidta lämpliga åtgärder för att upprätthålla tillgången till nödvändiga livsmedel i kommunen.
- att kommunen ska lämna information om sitt arbete med livsmedelsberedskap till Livsmedelsverket.

Jönköpings kommun tillstyrker följande förslag:

- att kommuner ska verka för att samordna information till befolkningen.
- att ett livsmedelsberedskapsråd inrättas.
- att regeringen ger Livsmedelsverket i uppdrag att kartlägga livsmedelsbutikernas förmåga att motstå allvarliga störningar.

Allmänna synpunkter från Jönköpings kommun

De senaste årens händelser med en period som innebar hantering av ett stort flyktingmottagande och en annan som präglades av en pandemi har

visat att vi på den lokala och regionala nivån är bra på att klara olika typer av krissituationer. Erfarenheterna är att när flera statliga myndigheter är involverade är det av stor betydelse att de agerar samordnat vilket underlättar arbetet. Detta är viktigt att ha med sig när vi nu är i ett läge där samverkan mellan olika nivåer i samhället måste vara effektiv för att få helheten att fungera.

I Jönköpings län finns ett fungerande och välutvecklat arbete med krisberedskap. För Jönköpings kommun är det viktigt att använda det som finns och inte bygga upp parallella strukturer.

Klimatfrågan är avgörande

Klimatfrågan är väldigt viktig, inte minst för jordbruket och för möjligheterna att säkra en långsiktig och god livsmedelsberedskap. Under den senaste tioårsperioden har vi sett allt större konsekvenser för jordbruket i samband med extremväder till följd av klimatförändringarna. Det har både handlat om kraftiga regn eller ihållande regnperiod och om långvarig värme och torra som påverkat produktion och avkastning. Åtgärder för att minska de klimatpåverkande utsläppen behöver vidtas nu, inte skjutas på framtiden.

Att öka elektrifieringen är en viktig väg framåt i omställningen till ett fossiloberoende samhälle. Att ensidigt satsa på elektrifiering gör dock samhället mer sårbart. Det behövs en kombination av elektrifiering och bi drivmedel. Jönköpings kommun ser gärna satsningar på biogas för att underlätta en sådan produktion. Biogasen är en cirkulär resurs och därför en unik tillgång. Den är en del av ett kretslopp där avfall i form av matrester, avloppsvatten och restprodukter från skog och industrin ger förnybara produkter som drivmedel, el, värme och växtnäring. Genom produktion och användning av biogas utnyttjas samhällets resurser på ett effektivt sätt.

Samverkan med civilsamhället

Jönköpings kommun har sedan lång tid tillbaka goda erfarenheter av att samarbeta med civilsamhället, inte minst i samband med olika typer av krissituationer. Utan civilsamhället hade kommunen inte klarat vare sig flyktingmottagandet eller pandemin på ett så bra sätt som vi gjorde. Däremot kan man inte förlita sig på frivilliga insatser när det exempelvis gäller distribution av livsmedel. Det är mer logiskt att den del av näringslivet som förfogar över logistiken i normalfallet har bättre förutsättningar att sköta distributionen i en krissituation.

Synpunkter på förslagen

Kommunerna ansvarar för merparten av den samhällsviktiga verksamheten och måste inför och vid en kris fokusera på det.

Den enskilt viktigaste faktorn för att säkra livsmedelsberedskapen är att handeln och produktionen är i gång. Det motiverar ett nationellt beredskapslager av insatsvaror och statligt stöd för exempelvis reservkraft till grossister och dagligvaruhandeln.

Begreppet ”över tid” är otydligt och avviker från gällande lagstiftning. Livsmedelsberedskapen måste följa övrigt kris- och beredskapsarbete. Vid större kriser, det vill säga extraordinära händelser eller höjd beredskap, är det ett statligt ansvar att finansiera robustgörande åtgärder.

Analysera befolkningens behov (13.3.1)

Jönköpings kommun avstyrker förslaget att kommuner ska analysera de behov som kan uppstå för befolkningen i kommunen vid en allvarlig störning i livsmedelsförsörjningen. Förslaget går utöver både verksamhetsansvaret och det geografiska områdesansvaret för samverkan. Kommunerna behöver fokusera på att analysera behovet i sina verksamheter. Att ge kommunen ett nytt ansvar att analysera behovet hos ”befolkningen i kommunen” riskerar att ta resurser i anspråk som inte leder till nytta i motsvarande grad.

Planera för distribution av livsmedel (13.3.2)

Jönköpings kommun avstyrker förslaget att kommuner ska planera för lokal livsmedelsdistribution. Enligt ansvarsprincipen ska den som ansvarar för en verksamhet i normalfallet även ansvara för denna under kris och höjd beredskap. Kommunen har ingen roll i flödet av livsmedel från primärproduktion, grossister, lager, distributörer och livsmedelsbutiker för att nå konsumenten. Det är dagligvaruhandeln och livsmedelsföretagen som har detta ansvar och enligt ansvarsprincipen således ska ha det ansvaret även under en kris. Kommunen har enligt samma princip ansvar för måltiderna i den egna verksamheten, såsom äldreboende och skolmåltider och således även ansvaret vid kris och höjd beredskap.

En kommun kan heller inte avvara sin räddningstjänst eller VA-fordon under en kris för att köra ut livsmedel. I stället bör länsstyrelserna få en större regional roll och näringslivet ges bättre förutsättningar att ta ett beredskapsansvar för distribution av livsmedel i enlighet med ansvarsprincipen.

Som framgår av utredningen råder inom dagligvaruhandeln en stark marknadskoncentration till ett fåtal nationella aktörer som tillsammans omfattar 95 procent av marknaden för dagligvaror. En grundläggande

förutsättning för att få en fungerande livsmedelsförsörjning är nationell samordning och samverkan med dessa aktörer. Detta föranleder behov av en nationell plan som är utarbetad i nära samverkan med nationella aktörer och landets civilområden i stället för 290 kommuners individuella planer med olika förutsättningar och ambitionsnivåer.

Information (13.3.6)

Jönköpings kommun avstyrker förslaget att kommunerna ska lämna information om sitt arbete med livsmedelsberedskap till Livsmedelsverket. Det borde vara tillräckligt att kommunerna lämnar sådan information till länsstyrelsen. Sedan ankommer det på länsstyrelsen att vidarebefordra relevant information till berörda sektorsmyndigheter. Tid som kommuner tvingas lägga på rapporteringar riskerar att ta tid från uppbyggandet av det civila försvaret. Detta är i linje med betänkandet ”En modell för svensk försörjningsberedskap”, där kommunerna enbart lämnar information till en myndighet, det vill säga länsstyrelsen.

Däremot tillstyrks förslaget om att kommunerna ska verka för att informationen till befolkningen i kommunen samordnas i fråga om allvarliga störningar i livsmedelsförsörjningen.

Ett nationellt livsmedelsberedskapsråd ska inrättas (14.2)

Jönköpings kommun tillstyrker förslaget om att inrätta ett nationellt livsmedelsberedskapsråd. Kommunerna bör finnas representerade i rådet.

Jordbruksmarken bör skyddas bättre (15.1)

Jönköpings kommun ser positivt på att utredaren är tydlig med vikten av att värna jordbruksmarken, som ju är grunden för vår livsmedelsförsörjning. Det är samtidigt anmärkningsvärt att kunna konstatera att trots att jordbruksmarken redan idag är skyddad genom miljöbalken har vi genom åren byggt bort brukningsvärd jordbruksmark genom att prioritera stadens utbredning.

Med syfte att klara framtida livsmedelsförsörjning samt att på ett positivt sätt bidra till världens klimatutmaning har Jönköpings kommun fattat ett inriktningsbeslut som innebär att exploatering av brukningsvärd jordbruksmark inte ska ske. Beslutet är styrande i översiktsplaner vilket innebär att den framtida planeringsinriktningen är att säkra långsiktig utveckling genom att nya områden som pekats ut för byggnation inte utgörs av brukningsvärd jordbruksmark.

Tillgång till jordbruksmark är nödvändig för att producera livsmedel men det måste också finnas förutsättningar för företagen att få lönsamhet. Här har staten en viktig roll när det gäller att underlätta för de många småföretag som producerar livsmedel.

Försörjningstryggheten för insatsvaror bör stärkas (15.3)

Det svenska jordbruket är beroende av importerade insatsvaror i form av bland annat mineralgödsel. Mineralgödsel importeras främst från andra EU-länder, men EU är i sin tur beroende av import av råvaror till mineralgödsel från länder utanför EU. Jordbruksverket har framhållit att det finns goda förutsättningar för inhemsk gödselmedelsproduktion. Jönköpings kommun ser positivt på förslaget att utreda frågan om att utforma ett ändamålsenligt regelverk för inhemsk produktion av mineralgödsel.

Livsmedelsbutiker bör vidta beredskapsåtgärder (15.6)

Jönköpings kommun tillstyrker att regeringen ger Livsmedelsverket i uppdrag att kartlägga livsmedelsbutikernas förmåga att motstå allvarliga störningar.

En funktion för att tidigt upptäcka hot ska inrättas (16.1)

Jönköpings kommun ser positivt på förslaget om en nationell funktion för omvärldsbevakning som kan ge berörda en tidig förvarning om eventuella hot.

Finansieringsprincipen måste gälla

Frågor om ansvar och finansiering måste koordineras med utredningen om kommuners och regioners grundläggande ansvar inför och under framtida kriser och höjd beredskap. Finansiering bör ske i form av generella statsbidrag, ej nedbrutet på enskilda områden såsom livsmedelsberedskap.

Utredningens förslag innebär nya uppgifter för kommunerna och Jönköpings kommun förutsätter därför att finansieringsprincipen ska gälla.

Den föreslagna nivån om 250 miljoner kronor fördelad på 290 kommuner är alldeles för låg och räcker knappt till en heltidstjänst per kommun.

JÖNKÖPINGS KOMMUN

Ann-Marie Nilsson
Kommunalråd

Johan Fritz
Stadsdirektör